

ZEYTİNCİLİKTE ÖNEMLİ DEĞİŞMELER

Yazan: Hubert ELANT (1)
Çevirenler: Özgül ATLAN (2),
Fierrette FANTASIA (3)

Zeytincilik tekniğinin evolusyonu ile ilgili bu yazı serisine başlamadan evvel evolusyonun umumi durumunu ortaya koymak uygundur.

Zeytin Akdenizde insanla beraber görülen en eski bitkilerden biridir. 5.000 seneden beri ziraatın henüz yeni başladığı ve insanların balık, av hayvanları ve meyvelerle beslendikleri devirde zeytin meyveleri de toplanıp muhafaza ediliyordu. Ve o zaman mevcut varietelerin bazıları bugün yetiştirilmekte olan «kültivar»lara çok benziyordu.

Eski ekonominin bütün karakterleri ortaya konduğu zaman, zeytin, bağ ve buğdaygillerin bir üçlü kombinasyon meydana getirdikleri ve bu üçlü kombinasyonun asırlarca hatta zamanımıza kadar ziraatın temelini teşkil ettiği görülür.

Bununla beraber bu zirai nazariyeler değişmiştir. Keza birkaç seneden beri bazı elverişli bölgelerde ön planda meyva ağaçları yer almak üzere, yeni, yoğun bir şekilde plantasyona geçilmiş ve bugün Akdeniz Bölgesi, endüstrileşmiş Avrupa'nın bahçesi haline gelmiştir.

Bu evolusyon 19'uncu asırda Avrupada görülen ve Akdeniz kıyılarına kadar yayılarak genişliyen ve derinleşen esaslı değişikliklerin bir tezahürü ve neticesidir. Ananevi ekonominin esaslarının, hayat şartlarının ve düşünce tarzının değişmesi yavaş bir şekilde başlamış fakat şimdi git-tikçe artan bir hızla yayılmaktadır. Bu durum ise dün elde edilen bilgileri hükümsüz hale getirmiş ve bütün dünyayı da sarmıştır.

Zeytincilik ise bu değişikliğin arasında özellikle eski durumunu muhafaza ederek kalmış ve senelerden beri zeytin tekniği bütünüyle değişmemiştir. Nitekim yakın zamana kadar teknisyenlerin eski ziraatçıların fikirlerine olan inancı bunun bir delilidir.

Bu karşı direnme, zeytincilik bölgelerinde ilerleme temayülünün çok az olmasındandır. Bunun sebebini, ananelere olan bağlılıkta mı yoksa bu kültüre veya bölgeye has teknik zorluklarda mı aramak lâzımdır? Öy-

(1) Bornova - Zeytincilik Enstitüsü, FAO Zeytincilik Uzmanı.

(2) Bornova - Zeytincilik Enstitüsü, İslah Tekniği Şubesinde Asistan.

(3) Bornova - Zeytincilik Enstitüsü, Sekreter/Tercüman.

le görülüyor ki, Akdeniz bölgesine has olan bu bitki diğerlerinden çok fazla 19'uncu yüzyıl değişikliklerine direnmiştir. O zamanın enerji kaynaklarından yoksun olan Akdeniz Bölgesi, son senelerdeki uyanışa kadar, modern dünyadan ayrı kendi başına kalmıştır.

Bu evolusyonun çok hızlı olduğu yerlerde zeytin ağacı ile diğer bazı bitkiler ikinci plana bırakılarak ilgi görmedikleri için bu ilerlemeye ayak uyduramamışlardır.

Zeytin, asırlar boyunca yalnız bir besin maddesi olarak değil aynı zamanda yakıt, yağ ve sabun temin eden bir endüstri bitkisi olarakta kullanılmıştır. Yakın Şark için 17'inci ve 18'inci yüzyıla ait olarak yapılan etüdler ve mevcut rivayetler birbirini doğrulamaktadır. Meselâ o zamanlar Türkiye'nin Güneydoğusunda imal edilen sabunun muntazaman Şark'a sevk edilmesi ve Ege bölgesinden Fransız ve İtalyan sabun fabrikalarına yağ ihraç edilmesi bu bilgilerden birkaçıdır. Zeytinin endüstri-deki yerini belirtmek üzere T. Fisherin Akdeniz doğu sahillerinde istih-sal edilen yağlarının değerlendirilmesi ile ilgili tahmininden bahsedebiliriz. Buna göre:

- Toplam istihsalin 3/4 aydınlatma ve sabunculuğa tahsis edilmiş
- 1/4 ü beslenme maksadıyla kullanılmıştır.

Asırlar boyunca ilmin meydana çıkardığı kaynaklar zeytinin önemini azaltmıştır. Petrol, gaz ve yağ lambasını söndüren elektrik enerjisi, zeytin yağının yerini alırken, ucuz temin edilen tropik bölgenin yağlı maddeleri sabunculukta kullanılan yağın tümünü temin ediyor ve insan beslenmesinde dahi zeytin yağı ile rekabet ediyordu.

Zeytincilik tarihi boyunca günden güne daha derin ve daha yaygın olarak görülen krizlerin detayına inmeksizün „unu söyleyebiliriz: Zeytinlikler, korunmuş ve ekonomik bakımından geri bazı bölgelerde yayılabilmişse de umumî olarak her krizde biraz daha zayıflamışlardır. Bir asırda 20 milyon zeytin ağacının (yani umumi yekûnun 5/6'ini) söküp tahrip edilmesi Fransız zeytinciliğinin evolusyonu hakkında bir fikir vermektedir.

Halihazırda İtalyan mütehassısları bu memleket zeytin ağaçlarının yarısının kısa veya uzun bir vade içinde yok olmaya mahkûm olduğu kanaatinde dirler. 80 milyon zeytin ağacı terkedilmiş olup bu rakkam Türkiye'deki zeytin ağacı sayısından daha fazladır! İspanya ise ileride, zeytinin 5 eyalette tutulacağını düşünmektedir. Bu gün ise zeytin ağacı 32 eyaleti zenginleştirmektedir.

Zeytincilik halen bildiğimiz binlerce senelik ananevi formunda kala-

miyacaktır. Bu Türkiyenin de dahil olacağı umumi ve kaçınılmaz bir harekettir.

Bu arada Akdeniz yağlı maddeler pazarının evolusyonuna bir göz atalım. Harpten evvel Akdeniz bölgesi küçük çapta ihracat yaparken şimdi yemeklik sıvı yağların başlıca alıcılarından biri olmuştur. İstihsaldeki bu açık 15 seneden beri muntazaman artmış ve 1958 - 67 periyodunda belli başlı 8 zeytinci memleketin ortalama senelik açığı 366.000 tona çıkmıştır. Zeytin yağı, onların yemeklik yağlı maddeler istihlak yekünunun yarsını teşkil etmektedir (2,554.000 tona karşılık 1.113.000 ton). Aynı zamanda dünyanın başlıca zeytin yağı pazarı olan İtalya 1966/67 kampanya devresinde dört sene evvelki ortalamaya nazaran zeytin yağı istihsalinde 60.000 tonluk bir azalma kaydetmiştir. Buna karşılık diğer bitkisel yağların istihlakı 110.000 tonu aşmıştır. Bu hareketin muntazaman yayılması bütün zeytinci memleketleri aynı şekildeendışelendirmektedir.

Bununla beraber yukarıda bahsedilmiş tahripten kurtulan ve diğer memleketlerde bir kaç seneden beri gelişen yeni plantasyonlar «zeytincilik ölmeye mahkûmdur ve zeytinciliğin ayakta kalmasının tek sebebi ananelere olan bağlılıktır» diyenleri haksız çıkarmaya kafidir.

Zeytincilikteki bu gelişme problemin öneminden ileri gelmiştir. Nihayet ekonomistlerin dikkatini çekmiş ve ziraatçıları da bu konuya yönelmeye zorlamıştır.

Mevcut imkânlar, halledilecek problemlerin önemine göre çok mahduttur. Buna rağmen bazı sahalarda elde edilen neticeler oldukça ehemmiyetlidir.

Henüz dağınık halde olan bu neticeler bir araya getirilmeye başlanmıştır. Bu neticeler ananevi zeytinciliğinin yanında, zengin ziraat ekonomisinde yer alabilecek makinalaşmış entansif yeni bir zeytinciliğin tesis edilebileceğini ispatlamıştır.

Bu gayretler, önce konservelik zeytin veren bahçelere yönelmiştir. Ve bu sahada brüt rantabilite çok yüksek ve hakikaten tatmin edici olmuştur.

Şimdi araştırmalar yağlık zeytin veren bahçelere yönelmiş ve müte-hassısları problemleri daha derinliğine incelemeye mecbur etmiştir. Yılların sıkıntı veren ama lüzumlu da olan denemeleri ve tecrübeleri yeni metodların daha parlak şekilde kıymetini ortaya koyacak aynı zamanda eksikliği hissedilen hususların da tezahürüne imkân verecektir.

Gelecek makalelerde bu evolusyonun diğer önemli teknik problem-

lerini inceliyeceğiz. Bu teknik evolüsyonun hangi dereceye kadar ulaştığını anlatmak üzere iki resim görülmektedir.

DOMAINE de l'ENFIDA

Resim — 1

Resim — 2

Birinci resim bir hasat aletini göstermektedir. Bu, tek bir işçi ile çalışır, zeytin ağacının altına bir bez gerer, g idip gelen hareketlerle çalışan bir kol vasıtasıyla ağacı sarsar, zeytinleri toplar ve bunları makinanın arkasındaki depoya kümeler halinde nakleder. Alet bugün için biraz fantasti olmasına rağmen bazı Türk meslektaşlarla beraber bu aleti çalışır durumda gördük. Ağacı bu alete adapte etmek, insanı yarattığı bu yeniliğe adapte etmekten daha kolaydır.

Biraz da hayal kuralım: Bir geçişte zeytinleri toplayan, ağacı budayan ve düşen kısımları organik gübre olacak şekilde ince parçalara ayıran bir makine. Jules Verne'nin hikâyeleri gibi bu düşünce insana biraz komik gelir. Fakat insan aya gitmeye çalışmıyor mu?

Bununla beraber okuyucularımızJ endişelenmesin, ileriki makelelerde onları bu hayallere sürüklemeyeceğiz. Bizim ele alacağımız konular gerçeğe dayanan amelyorasyonlar ve şu anda pratik sahada tatbiki mümkün teknik entansifikasyonlardır. Memleketin ve bütün zeytincilerin menfaati icabı bunların Türkiye zeytinciliğinde de zamanla yer almasını temenni ederiz.

SUMMARY

Olive growing is one of the most ancient and important agricultural product of the Mediterranean region. This is a growing that for centuries has remained stationary in its technical and technological aspects as well as in its economical one. It was, furthermore, considered mainly as an industry product, i. e. three quarters of oils extracted being used for lighting and soap-making purposes and only one quarter for alimentary purposes.

Evolution in the market of fats as well as the general social evolution of the olive growing countries, has led to a deep transformation of the producing regions and consequently of the olivegrowing concepts. Thus, five sixth of the olive trees in France have already been abandoned, half the olive trees in Italy are condemned, and the same gradually applies to the other olive growing countries.

Moreover, the increasing consumption of fats in the Mediterranean countries is registered essentially to the benefit of fat products of other origin.

Olive growing nevertheless, is likely to survive in a highly developed agricultural economy. The olive tree in fact is appropriate to an intensive cultivation as well as an extensive traditional one. Proof can ve sought

in olive growing for canning purposes, it takes shape for an oil industry growing with means and machines that may sometimes appear more the fruit of a science-fiction dream than of a realistic technical concept.

Be as it may, a whole serie of technical improvements is henceforth immediately applicable in everyday practice. The different points at issue will be studied in a series of articles to follow.